Tidig internationell insats

av Bo G Hall

TITEL:
Saarbataljonen. Svenska fredssoldater i Hitlers skugga
FÖRFATTARE:
Lars Ericson Wolke
FÖRLAG:
Historiska Media

LÅNGT IFRÅN ALLA känner väl numera till att de omgångar fredsbevarande trupp i FN:s tjänst som Sverige ställt upp med allt sedan Gaza 1956 faktiskt haft en direkt föregångare under tiden mellan de båda världskrigen. Fast då skedde det hela i regi av Nationernas Förbund (NF). Denna insats beskrivs utförligt och stimulerande i en ny bok av Lars Ericson Wolke.

Bakgrunden var att fredsfördraget i Versailles 1919 föreskrev att det tyska Saarområdet skulle hållas besatt av allierad – det vill säga fransk – trupp under femton år. Därefter skulle en folkomröstning avgöra om trakten skulle övergå till Tyskland, Frankrike eller fortsätta vara oförändrad (”Status quo”). Inför det avgörandet var spänningen på sina håll mycket stor; tyska och franska trupper låg vid gränserna. För att förhindra att denna konflikt ledde till krig och mänsklig katastrof beslöt NF att till området skicka fredsbevarande styrkor; hämtade från Storbritannien, Nederländerna, Italien och alltså även Sverige.

Bland Saarlands befolkning var nerverna på helspänn även om sympatierna för ett ja till Tyskland dominerade. Stämningarna piskades upp ytterligare genom att folkomröstningen naturligtvis föregicks av en mycket stark och hätsk propagandainsats från Berlin där Joseph Goebbels kunde fira stora triumfer. Omröstningen kunde dock genomföras lyckosamt och ledde till en mycket stark majoritet för en återgång ”Heim ans Reich” där ju nazisterna tagit makten bara några år tidigare.

Boken innehåller inte bara en redovisning för detta händelseförlopp utan också en fyllig skildring av Versaillesfredens följder när det gällde relationerna mellan Frankrike och Tyskland. Läsaren får dessutom följa det bakomliggande spelet vid NF:s olika förberedande möten i Genève. Där hade inte minst Sverige genom utrikesministern Richard Sandler en pådrivande roll. Ärendet engagerade många länder. Av stormakterna var det egentligen bara Sovjetunionen som inte agerade aktivt i frågan. Omröstningen genomfördes den 13 januari 1935 utan några egentliga incidenter, och den fredliga utgången av Saarkrisen kan betraktas som en av Nationernas Förbunds – blott alltför få – verkliga framgångar. Samtidigt kan man förstås undra om den inte också bidrog till att ge Hitler blodad tand.

För svensk del är det överraskande hur snabbt de ansvariga i Stockholm lyckades organisera en – i själva verket bara halv – batal-

jon om totalt 261 man. Försvarsdepartementet utfärdade den 15 december 1934 de grundläggande reglerna för den svenska insatsen och förutsatte då att styrkan skulle vara marschfärdig bara fem dagar senare. Den kom att bestå av en blandning av fast anställda och frivilliga. Ogift personal prioriterades, liksom de som ännu inte fyllt 35 år. Detta innebar i realiteten att styrkan kom att omfatta tidigare fast anställda underbefäl i infanteriet med tre års anställning bakom sig eller underbefäl i infanteriets reserv. Samtliga officerare och underofficerare var på aktiv stat och arméns då alla tjugutvå infanteriregementen blev representerade. Till chef utsågs överstelöjtnanten Arthur Nordenswan från Skaraborgs regemente – (I 9, sedermera P 4) – i Skövde.

En genomgång av truppens militära förmåga illustrerar att den var sammansatt för att lösa rent polisiära uppdrag. Den beväpning den utrustats med var sålunda primärt avsedd att användas för att i värsta fall kunna kontrollera en orolig folkmassa. Vid större allvar skulle man lita till de pansarbilar som de brittiska och italienska kontingenterna medförde. Ericson Wolke konkluderar med att bataljonen på detta vis inte var ett militärt förband i ordets egentliga mening.

Boken är välskriven och intressant på flera sätt; inte minst för att den säger en hel del om vilken utbildning och utrustning som man då ansåg viktig för fredsbevarande uppdrag av detta slag. I Saar leddes hela arbetet av den engelske brigadgeneralen John Edward Spencer Brind, vilket givetvis innebar att en del av tänkandet och planeringen styrdes av erfarenheter hämtade från olika delar av det brittiska imperiet.

Författaren berättar också om ett liknande – men rimligen ännu mera okänt – NF-uppdrag som aktualiserades så tidigt som 1921. Då gällde det att med ett svenskt detachement om 130 man medverka till att skydda en folkomröstning i Vilnaområdet. Detta var nämligen ett tvisteämne mellan Litauen och Polen, två länder som blivit självständiga i samband med det tsarryska väldets undergång. Tanken lär ha varit att trupp skulle ställas till förfogande – förutom från stormakter – även av Danmark, Norge och Nederländerna. Av olika skäl kom dock projektet aldrig till utförande.

Om allt detta – och med självklar fokus på det svenska deltagandet – har Ericson Wolke skrivit en, trots vissa upprepningar, lättläst bok som är försedd med flera intressanta illustrationer. Han är professor vid Försvarshögskolan och en av våra flitigaste militärhistoriska skribenter. Arbetet bygger till viss del på forskning i tidigare inte utnyttjade arkiv; bland annat har han kunnat citera brev och dagboksanteckningar som ger inblickar i bataljonens vardag. Kontakterna med lokalbefolkningen i Saar tycks i stor utsträckning ha varit ganska idylliska. Särskilt uppskattade svenskarna tillgången till det goda tyska ölet; långt utöver vad det svenska Brattsystemet erbjöd. En roande detalj är kanske vidare att bataljonens postmästare höll på att drunkna i försändelser eftersom filatelister både hemma och i bataljonen önskade ha den särskilda stämpel som tagits fram speciellt för den.

Recensenten är fil dr, f d kommersråd och ledamot av KKrVA.